

Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları

Nuri ÖMÜRBEK*
Hüseyin Güçlü ÇİÇEK**
Serdar ÇİÇEK***

ÖZET

Temel kamu geliri niteliğindeki vergilere karşı son yıllarda mükelleflerin göstermiş oldukları tutum ve davranışlar ile vergiyi tam ve doğru olarak beyan etme ve ödeme anlamında kullanılan vergi uyumu konularında çalışmalar yoğunlaşmıştır. Kaynağında insan faktörünün olduğu bu çalışmanın amacı ise üniversitenin son sınıfına gelmiş öğrencilerin vergi bilincini ölçmek ve değerlendirmektir.

Çalışmanın amacını gerçekleştirmek için Türkiye'nin genç ve büyük üniversitelerinden biri olan Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencileri ile literatürde geliştirilmiş bulunan ölçeklere dayanarak hazırlanmış bir anket ile yapılmıştır. Sonuçlar SPSS programı aracılığı ile frekans analizi, t testi ve Ki-Kare analizlerine tabi tutulmuştur. Sonuç olarak Türkiye'de potansiyel vergi mükellefi durumundaki üniversite öğrencilerine göre vergi ödemeyi/ödememeyi belirleyen en önemli faktörler sırasıyla ödenilen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi, daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi, adil bir vergi yükü dağılımıdır. Son yıllarda kamuoyunun da tartıştığı reklam kampanyaları yapılması ya da okul ve aile içi eğitimle vergi bilincinin oluşacağına nispeten daha az inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Bilinci, Vergiye Uyum, SPSS Analizi

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, (omurbek@iibf.sdu.edu.tr)

** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, (hgccicek@iibf.sdu.edu.tr)

*** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, (sercicek@iibf.sdu.edu.tr)

An Analysis on Tax Conciousness: The Findings of the Survey on University Students

ABSTRACT

Research on recent taxpayer attitude and behavior towards taxes which constitute the basis of public income and tax congruity which means exact and accurate statement and payment of taxes has increased. The objective of the human-based-study is to measure and evaluate the tax consciousness of seniors.

A questionnaire that is scaled in accordance with the recent developments in the literature has been applied to the seniors in the Süleyman Demirel University – one of the new and powerful universities in Turkey- Faculty of Economics and Administrative Sciences. Frequency analysis, t test and X-square analysis has been done with the SPSS program. As a result, the factors that determine to pay / not to pay taxes are to know clearly where the tax income is used, more transparent and accountable governance, more equitable pressure of taxation respectively. Making advertising campaigns debated publicly or the educations at home or in the school are believed to be less efficient.

Keywords: Tax Consciousness, Tax Compliance, SPSS Analysis

JEL Classification Code: H2 - Taxation, Subsidies and Revenue, H20 - General

1. GİRİŞ

Vergi gelirleri devletlerin kamu giderlerini karşılamak için başvurduğu en temel kaynaklardır. Ancak devletlerin yüklenmiş oldukları görevlerin artması mükelleflerin üzerine düşen vergi yükünde de ciddi bir artış meydana getirmektedir. Bu şartlar altında ülkemiz gibi özellikle vergilemenin beyana dayalı olarak gerçekleştirildiği ülkelerde vergi yükümlülüğünün mükellefler tarafından doğru bir şekilde yerine getirilmesi daha da önemli hale gelmektedir.

Son yılların “davranışsal kamu maliyesi” kapsamında önemli konularından birisi de vergileme psikolojisi (Aktan: 1) yani vergiler karşısında bireylerin tutum ve davranışlarının incelenmesidir. Bu çalışmada da mükelleflerin vergiye karşı tutumlarından ziyade genellikle harcama vergilerinin yüklenicisi olan ancak ödedikleri vergileri kendi gelirlerinden değil de ailelerinin gönderdikleri gelir ile yüklenen üniversite öğrencilerinin vergi algılamaları üzerinde durulacaktır.

Türkiye’de 2005 yılı verilerine göre üniversitelerde 1.942.995 öğrenci bulunmaktadır ve bu tarihte 288.819 öğrenci mezun olmuştur (YÖK, 2005: 24). Mezun olan bu öğrenciler potansiyel vergi mükellefi olarak çeşitli mesleklerde iş hayatına atılmaktadırlar. Bu yüzden geleceğin vergi mükelleflerinin vergileme konusundaki düşünceleri önem arz etmektedir.

Çalışmada örneklem kütlesi olarak, Süleyman Demirel Üniversitesinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri seçilmiş ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerden 316’sı ile yapılan anket bulguları değerlendirmeye alınmıştır.

2. VERGİ BİLİNCİ KAVRAMI

Ülkemizde modern vergi yaklaşımına paralel olarak beyana dayalı vergileme söz konusudur. Beyana dayalı vergileme, vergi ile ilgili temel yükümlülüklerin bizzat

vergi mükellefi tarafından yerine getirilmesi anlamına gelmektedir. Bildirim görevinin yanı sıra kayıt ve belge düzenine uyma, beyanname verme, vergilendirme sürecinde verginin tahakkuk ettirilmesinden ödenmesine kadar mükellefin yükümlükleri kapsamındadır.

Mükelleflerin bu yükümlülüklerini bir zorunluluktan ziyade gönüllü olarak yerine getirmeleri gelir toplama amacının ve diğer amaçların gerçekleştirilmesi yani sistemin daha sağlıklı işleyişi bakımından büyük önem taşımaktadır (H. Basri Aktan, 1997: 11).

Bu kapsamda vergi bilinci, devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için bireylerin elde ettiği gelirlerden veya servetlerinden kanunlarda belirtilen usul, esas ve oranlara göre katkıda bulunmaları gerektiğini fark etme, bilme ve hatırlama yeteneğine sahip olmalarını ifade etmektedir (Narta, 2007: 1)

Vergi bilinci sadece vergiyi ödeme bilinci olarak da algılanmamalıdır. Vergi bilinci aynı zamanda mükelleflerin ödediği vergilerin harcandığı yerlerin denetimini de ifade eden bir kavram olarak değerlendirilmelidir (Şener, 1997: 8-9).

Literatürde, vergi mükelleflerinin beyana dayalı vergilendirme sistemlerinde, gönüllü olarak doğru beyanda bulunmalarını sağlayan faktörler ve bunların mükelleflerin beyanlarına etkileri konusunda yapılan çalışmalar genel olarak “Tax Compliance” adı altında yürütülmektedir. “Tax Compliance” kavramı “vergi ödeme istekliliği” şeklinde ifade edilmektedir (Çelikkaya, 2002).

3. VERGİ BİLİNCİ KONUSUNDA LİTERATÜRDE YAPILMIŞ BAZI ÇALIŞMALAR

Faydasını sürekli olarak en üst seviyeye çıkarmak isteyen bireyler vergi ödemek istememektedirler ve bu durum gerçekte rasyonel bireyin kendisine göre olağan bir tepkisi olarak yorumlanabilir. Ancak bireylerin birlikteliği sonucu oluşan toplumun, verilen bu tepkiyi olumlu veya olumsuz yönde değiştirmesi ve/veya değiştirmeye çalışması kaçınılmazdır. Toplumun bu ve benzeri davranışları gerçekleştirdiği çeşitli çalışmalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Literatür genel olarak bireyin çok çeşitli davranışlarını, çalışmamız bağlamında ise “bireylerin vergi bilincini ve vergiye karşı uyumunu” etkilediğini göstermiştir.

Vergi ödemeyi/ödememeyi, çok çeşitli faktörler etkilemektedir. Literatürde bu faktörler, başkalarının vergi kaçırma/vergiden kaçınma arzusu, vergi yükünün (oranının) fazlalığı, ödeme gücü içinde olmak, denetim ve yaptırımlar şeklinde sıralanmaktadır.

Semboja (2001; 2059-2074), bu etkenleri kişinin ödeme yeteneği, cezalandırılma ihtimali, sosyal etkiler, sert yaptırımlar, mali değişim olarak tespit ederken, Torgler (2006: 81-109) yaş, ırk, medeni hâl, eğitim durumu, maddi durum, statü, mali tatmin, riskten kaçınma olarak tespit etmiştir.

Bu etkenlerin başlıcalarından biri olan vergi kaçırmanın etkisini, Frey ve Torgler, yaptıkları ekonometrik modelleme ile ölçmeye çalışmış ve vergiden kaçınmanın yüksek olduğu ülkelerde vergi ahlakının zayıf olduğunu buna karşılık toplumda her mükellefin dürüst bir şekilde tam olarak vergisini ödediği inancı yaygın ise vergi ahlakının arttığını gözlemlemişlerdir (Frey ve Torgler, 2007). Sosyolojinin genel kabul görmüş bir teoremine göre, birey kendi çevresinde benimsenen düşünce ve davranışlara yönelecek, çevresi tarafından hoş

karşılanmayan ve ayıplanan düşünce ve davranışlardan kaçınacaktır. Buna göre, bireyin sevdiği insanlardan oluşan çevresi vergi kaçırmayı benimsiyor ve onaylıyorsa, kişi de vergi kaçırıcaktır. Bu ortamda birey, vergi kaçırmamasından dolayı da herhangi bir sosyal ayıplama, kınama veya utanç duygusu ile karşılaşmayacaktır (Bayraklı, Saruç, Sağbaş, 2004: 212). 1980 tarihli Westat raporunda ise vergi mükelleflerinin özellikle düşük oranlarda vergi kaçırmanın etik olarak yanlışlığı konusunda kararsız oldukları sonucu çıkmıştır (Ritsema, 2001: 11).

Etkenlerden bir diğeri olan eğitim, vergi mükelleflerinin vergi kanunları hakkındaki bilgisi ile ilişkilidir. Torgler'a göre, daha iyi eğitilmiş mükellefler vergi kanunları ve mali bağlantılar konusunda daha bilgilidirler böylece vergi uyum dereceleri daha yüksektir (Lewis, 1982). Bu mükellefler devletin israfları ve sağladığı faydalar konusunda daha bilinçlidirler. Vogel'in (1974: 499-513)) araştırma bulguları; daha az eğitilmiş mükelleflerin vergiye daha az uyumlu olduklarını, vergi düzenlemeleri hakkında daha az bilgiye sahip olduklarını ve daha sık yardıma ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Vergi uyumuna karşı tutumlar, bir başka deyişle bireylerin vergi algısı yukarıda da belirtildiği gibi çok çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bunlardan bir diğeri, dinsel inançlardır. Dini inançların, birey davranışlarında fark edilebilir bir etkisinin olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (McDaniel ve Burnett, 1990: 101-112). İnanç düzeyi yükseldikçe kişilerin ahlaki eğilimlerinin arttığı görülmüş, bu durum vergiye karşı uyum sürecini kolaylaştırmıştır (Wiebe ve Fleck, 1980: 181-187).

Siyasal faktörler de vergi ödeme/ödememe tercihleri üzerinde etkili olabilmektedir. Halkın kendi temsilcilerini kendisinin seçtiği ve denetleyebildiği demokratik yönetimlerde, mutlak monarşi veya diktatörlük rejiminin aksine vergiyi gönüllü ödeme eğilimi daha yüksek olacaktır (Aktan: 6).

4. VERGİ BİLİNCİ DÜZEYİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE YAPILAN ANKET BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak üniversite öğrencilerinin vergi bilinci algısını ölçmeye ve değerlendirmeye yönelik olarak yapılmıştır.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamına Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi son sınıf öğrencileri dahil edilmiştir. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin örneklem kütlesi olarak seçilmesinin sebebi, söz konusu öğrencilerin ekonomik ve mali olaylar ve olgular konusunda diğer fakülte öğrencilerine nazaran daha yetkin olmaları ve çalışmanın kapsamı dikkate alındığında vergi ile ilgili temel altyapının bu öğrencilerde oluşmuş olmasıdır. Bu altyapı sayesinde, öğrencilerin araştırma ile ilgili sorulara daha dikkatli cevaplar vereceği düşünülmüştür. Ayrıca, araştırmadaki sorulara cevap veren örneklem kütlenin soruları doğru olarak cevapladıkları ve dış etmenlerden etkilenmediği varsayılmıştır.

4.3. Yöntem

Araştırmada seçilen örnek büyüklüğüne göre, araştırmanın amacına yönelik olarak verileri toplamak için anket uygulaması yapılmıştır. Uygulama öncesi,

anketin örnek kütleye uygunluğu (geçerlilik ve güvenilirliği) bir ön çalışma ile test edilmiştir.

Araştırmaya yönelik olarak ankette veriler toplandıktan sonra, verilerin işlenmesi ve araştırmaya yönelik hipotezlerin analizinde “SPSS for Windows” (13.0) programından yararlanılarak, Frekans Analizi, Ki Kare ve t testi kullanılmıştır.

Anketteki 24 sorudan 8’i ölçek dışı sorular olup bu sorular için frekans analizi yapılmıştır. Diğer 16 soru ise 5’li likert tipi sorulardan oluşmaktadır. Anketörlerin anket sorularını cevaplamaya herhangi bir etkisinin olmaması için araştırmaya dahil edilen öğrencilerin anketi kendi kendilerine yanıtlamaları istenmiştir.

Çalışmada üniversite öğrencileri arasında vergi bilincini ölçmeye yönelik hipotezler şu şekilde sıralanmaktadır;

Genel Olarak Vergiye Karşı Tutumlara İlişkin Test Edilen Hipotezler:

H₁: Vergi Sosyal Sorumluluk Anlayışının Bir Parçasıdır.

H₂: Vergi Kutsal Bir Vatandaşlık Görevidir.

H₃: Bugün Ödenmeyen Vergiler Gelecek Nesillerin Vergi ve Borç Yükünü Artırmaktadır.

H₄: Vergi Yükü Fazla Olduğu İçin Kayıt Dışılık Büyük Boyutlardadır.

H₅: Vergilendirme Hukuki Bir Konudur.

H₆: Vergilendirme Ahlaki Bir Konudur.

H₇: Vergimi Tam ve Doğru Olarak Ödemezsem Devlet Hizmetleri Aksayacaktır.

H₈: Vergi Oranları Yüksek Olduğu İçin Devlet Yeterli Vergi Geliri Toplayamamaktadır.

H₉: Yolsuzluk Haberleri Vergi Ödemekten Kaçınmayı Sağlamaktadır.

H₁₀: Yüksek Vergi Oranları Karşısında Mükelleflerin Vergi Ödemekten Kaçınması Doğaldır.

H₁₁: Bir Mükellef Olarak Ödediğim Vergilerin Tamamının Farkındayım.

H₁₂: Vergi Mevzuatımız Oldukça Karışık Ve Anlaşılması Zordur.

H₁₃: Vergi Mevzuatı Hakkında Yeterince Bilgi Sahibiyim.

H₁₄: Vergi Özel Yatırımların Önünde Bir Engeldir.

H₁₅: Ödediğimiz Vergilerin Devlet Tarafından Yerde Kullanıldığına İnanıyorum.

H₁₆: Ülkemizde Adil Bir Vergileme Sistemi Bulunmaktadır.

Fiş veya Fatura Alımıyla İlgili Hipotezler:

H₁₇: Alınmayan Her Fiş/Fatura Devletin Değil Başkalarının Zengin Olmasını Sağlar.

H₁₈: Alışveriş Sırasında Fiş/Faturamı Satıcı Vermese Bile İsterim.

H₁₉: Vergi İadesi Uygulaması Kalksa Bile Fiş/Fatura Almaya Devam Edeceğim.

H₂₀: Üniversitede Okumam Alışverişlerimde Fiş/Fatura Alma Alışkanlığımı Olumlu Yönde Değiştirmiştir.

H₂₁: Alışveriş Sırasında Fiş/Fatura Almayan Vatandaş ve Vermeyen Satıcıyı İkaz Ederim.

H₂₂: Alışverişi Gerçekleştirdiğim Yer (Pazar, Süpermarket, Bakkal Vs.) Fiş/Fatura Almamı Etkiler.

H₂₃: Alışverişlerdeki Ödeme Sekli (Kredi Kartı, Nakit, Veresiye, Taksit vb.) Fiş/Fatura Almamı Etkiler.

H₂₄: Kişisel Gelirimizin Artması Devletin Vergi Gelirlerinin Artmasından Daha Önemlidir.

H₂₅: Fiş/Fatura Almak Yerine Satıcı İle Ürün Fiyatı Konusunda Pazarlık Yapırım.

Vergi Bilincinin Oluşması Ve Artırılmasını Etkileyen Faktörlere İlişkin Hipotezler:

H₂₆: Ödenen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi vergi bilincini artırmaktadır.

H₂₇: Daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi vergi bilincini artırmaktadır.

H₂₈: Adil vergi yükü dağılımı sağlayacak bir vergi reformu vergi bilincini artırmaktadır.

H₂₉: Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi vergi bilincini artırmaktadır.

H₃₀: Aile içi eğitim ve okul eğitimi vergi bilincini artırmaktadır.

H₃₁: Vergisini ödemeyenlere ağır cezai yaptırımlar getirilmesi vergi bilincini artırmaktadır.

H₃₂: Ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşa yansması vergi bilincini artırmaktadır.

H₃₃: Medyada, sempozyum ve kongrelerde verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanması vergi bilincini artırmaktadır.

H₃₄: Toplumun gelir seviyesi artması vergi bilinci artırmaktadır.

H₃₅: Reklam kampanyaları vergi bilincini artırmaktadır.

Üniversite Öğrencilerine Yönelik Demografik Değişkenlerle Vergi Uyumu Arasındaki İlişkiye Ait Hipotezler:

H₃₆: Öğrencilerin cinsiyeti ile vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₃₇: Öğrencilerin ailelerinin gelir durumları ile öğrencilerin vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₃₈: Öğrencilerin öğretim türü ile öğrencilerin vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

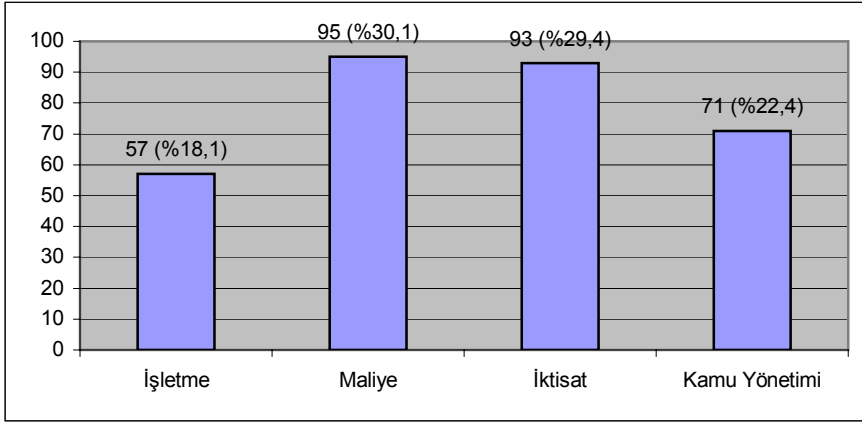
4.4. Bulgular ve Yorum

4.4.1. Demografik Değişkenler

Literatürde yapılmış çeşitli çalışmalarda demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, eğitim, gelir vb.) vergi ödeme istekliliği ile ilişkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bunlardan ilk olarak yaş faktörünün etkisine bakıldığında genellikle yaş ve vergi ödeme istekliliğinin pozitif yönde bir ilişkisi olduğu, ancak bazı araştırmacıların bu iki değişken arasında ilişki bulamadığı da gözlenmiştir (Parker-Fleming, 1995: 20). Yapılan bir çalışmada, ileri yaş grubunda (65 yaş ve üzeri) vergiye uyumun daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Adreoni, Erard, Feinstein, 1998: 818-860). Bu, çalışmada potansiyel vergi mükellefleri olan üniversite öğrencilerinin yaş aralıkları 21 ile 25 arasında değişmektedir.

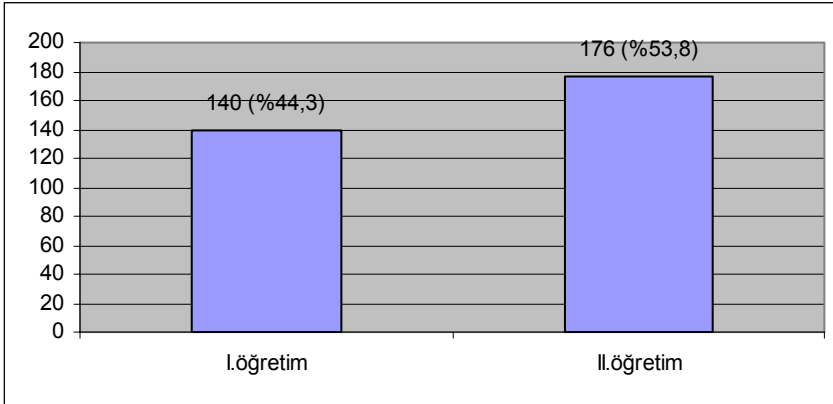
Çalışmada üniversite öğrencileri arasında özellikle vergi konusunda almış oldukları eğitimin bu konuda daha duyarlı olmalarını sağlayacakları ve anket sorularını daha bilinçli cevaplayacakları beklentisiyle iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencileri arasında yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 18,1'i (57) işletme bölümü, % 30,1'i (95) maliye bölümü, % 29,4'ü (93) iktisat bölümü ve % 22,4'ü (71) ise kamu yönetimi bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır.

Grafik 1: Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımı

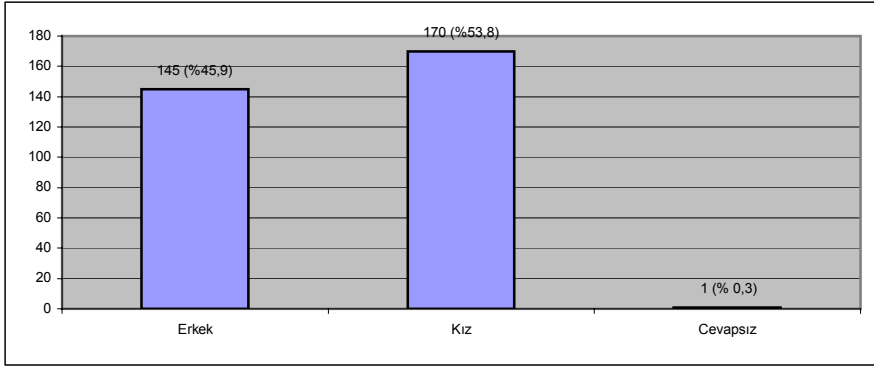

Üniversiteler bilindiği gibi, daha fazla lise mezununa üniversite eğitimi vermek amacıyla birinci öğretim (gündüz) eğitiminin yanısıra ikinci öğretim (gece) eğitimine de başvurmak zorunda kalmışlardır. Ancak bu imkandan daha çok maddi durumu iyi olan öğrenciler yararlanabilmektedir. Gelir düzeyinin vergi uyumuna etkisini görebilmek amacıyla çalışmada gece ve gündüz eğitimi alan öğrenciler de ayrıca test edilmeye çalışılmıştır. Burada ankete katılanların % 44,3'ü birinci öğretim, % 53,8'i ikinci öğretimdir.

Grafik 2: Öğrencilerin Öğretim Türlerine Göre Dağılımı

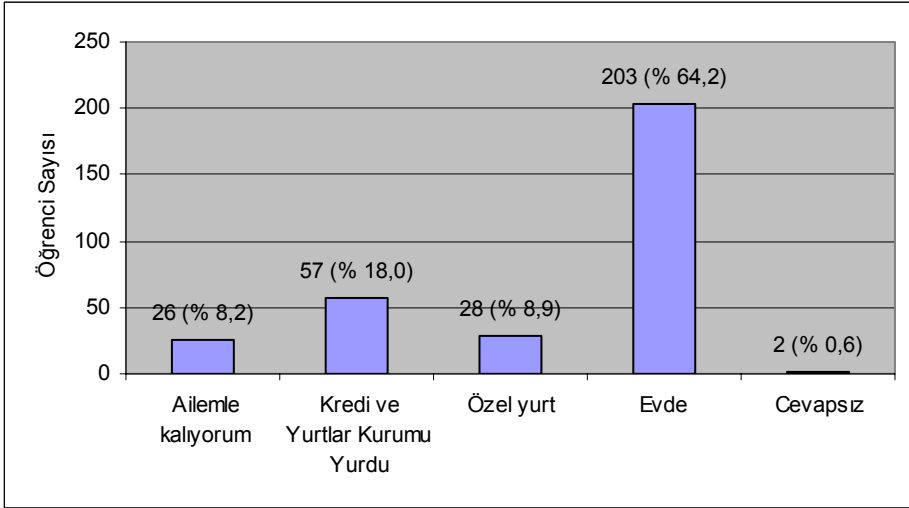

Araştırmaya katılan toplam 316 öğrencinin % 54'ü kız, % 46'sı erkek öğrenci olup, 1 öğrenci soruyu cevapsız bıraktığı için (binde 3) tabloda yüzde olarak ifade edilmemiştir.

Grafik 3: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Bireyin yaşadığı yer genel olarak davranışlarında, çalışma bağlamında ise vergiye karşı göstermekte oldukları tepkilerinde belirleyici rol oynayabilmektedir. Ailesi ile birlikte yaşayan öğrencilere göre kendi mali durumunu kendisinin yönetmesine izin verilen öğrencilerin daha bilinçli şekilde hareket edebileceği söylenebilir.

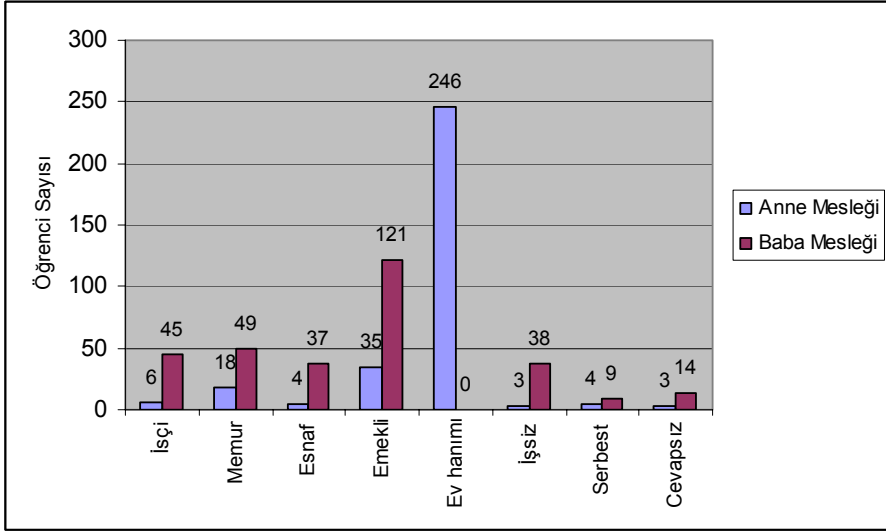
Grafik 4'te, ankete katılanların ikamet ettikleri yerler incelendiğinde sırasıyla evde (tek başına veya arkadaşlarıyla) kalan % 64,2, devlet yurdunda kalan % 18,0, özel yurdu tercih eden % 8,9, ailesi ile kalan % 8,2 olarak tespit edilmiştir.

Grafik 4: Öğrencilerin İkamet Ettikleri Yerlere Göre Dağılımı

Vergi ödemeye karşı belirli bir hassasiyetin oluşması için öğrencinin ailesinin meslek durumları da çalışmamızda tespit edilmeye çalışılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında annesi ve babası memur durumunda çalışanların, devletten elde ettiği ücret geliri nedeniyle vergiye daha uyumlu olacağı öngörülebilir. Diğer bir bakış açısıyla da devletten bugüne kadar ücret geliri ya da başka yollarla gelir etmemiş

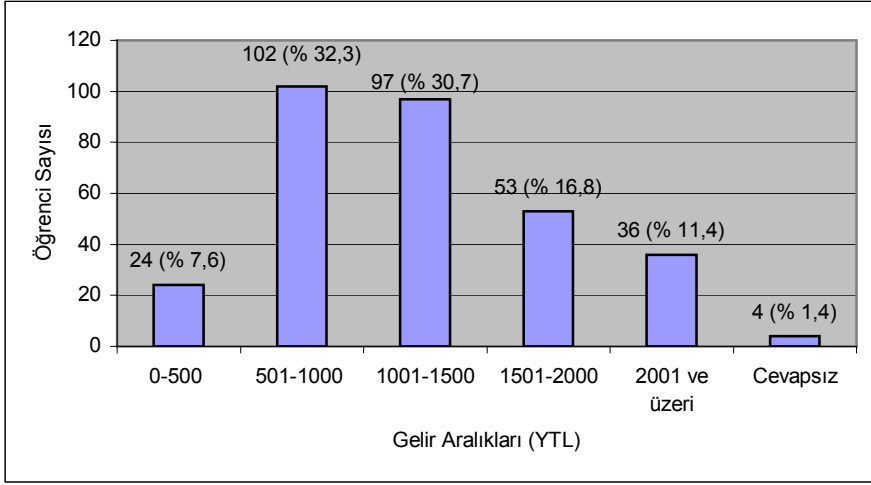
olan özel sektör çalışanlarının ise “ne aldım ki ne vereyim” mantığıyla daha az uyumlu olabileceği ifade edilebilir.

Grafik 5: Öğrencilerin Anne ve Baba Mesleğine Göre Dağılımı

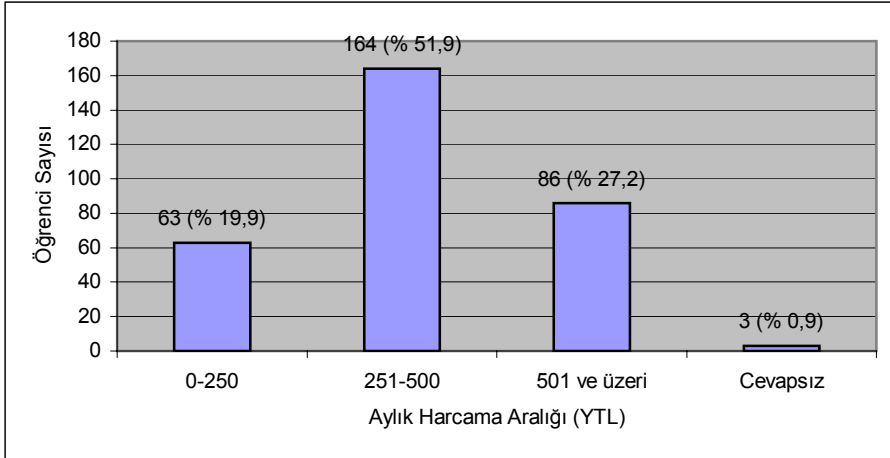
Vergi ödeme istekliliğine veya vergiye uyuma gelir düzeyinin ne yönde etkisi olduğu tartışmalıdır. Bu önemli değişkenin etkisi üzerinde araştırmacılar, gelir düzeyi düşük ya da yüksek olan mükelleflerden hangisinin vergiye daha az uyumlu olduğu konusunda bölünmüşlerdir. Yapılan bir çalışmada orta ve yüksek gelirli katılımcılara göre düşük gelir gruplarında bilgisizliğin vergi uyumsuzluğunu güdülediğine dair az sayıda istisnai kanıtlar bulunmuştur (Ritsema, 2001: 11). Mükellefin elde ettiği gelirin yanı sıra gelirin kaynağı da vergi ödeme isteğini belirleyen önemli değişkendir. Bu alanda yapılan çalışmalar gelir kaynağı ile mükellef ahlakı ve mükellefin adalet duygusu arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Parker-Fleming, 1995: 31).

Grafik 6: Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Ortalama Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri yanı sıra öğrencilerinin aylık harcama düzeyleri de tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, öğrencilerin yaklaşık % 52'si 251 YTL ile 500 YTL arasında bir aylık harcama düzeyine sahiptir.

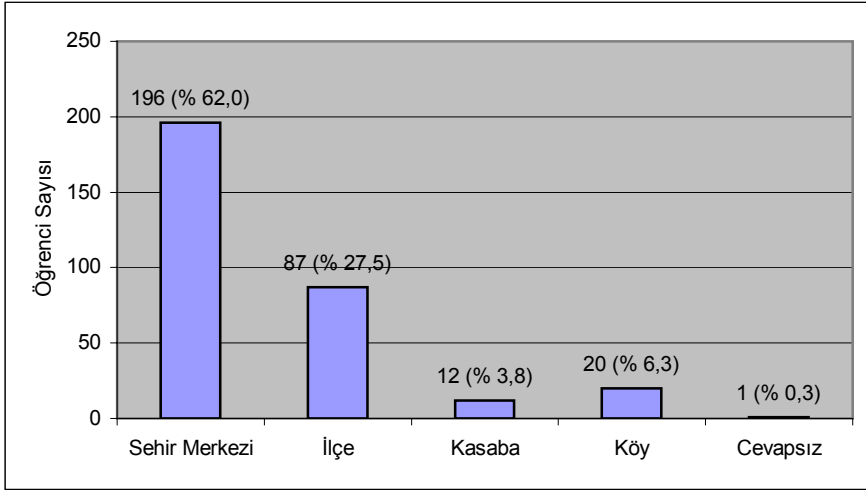
Grafik 7: Öğrencilerin Aylık Harcamalarına Göre Dağılımı

Bireylerin yaşadıkları yerler ile vergiye uyumları arasında bir bağ olduğu sürebilir. Kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanma durumunda olan şehir nüfusunun, daha az kamu hizmetinin götürüldüğü ilçe, kasaba ve köylerde yaşayan nüfusa göre daha fazla vergiye uyumlu oldukları ileri sürülebilir.

Grafik 8'e göre, öğrencilerin aileleri genellikle şehir merkezi (% 62,0) ve ilçelerde (% 27,5) ikamet etmektedir

Grafik 8: Öğrencilerin Ailelerinin İkamet Ettiği Yerlere Göre Dağılımı

4.4.2. Vergiye Karşı Tutumlar

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin “vergiye karşı tutumlarında” belirleyici olan faktörler arasında en önemlileri; vergiyi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçası olarak görmeleri (4,38), kutsal bir vatandaşlık görevi olarak algılamaları (4,36) ile bugün ödenmeyen vergilerin gelecek nesillerin vergi ve borç yükünü arttıracakları beklentisi (4,36) şeklinde sıralanmaktadır.

Tabloya göre, bu belirleyici faktörler arasında son sıralarda ise, ülkemizde adil bir vergi sistemi bulunduğu (2,23), ödenilen vergilerin devlet tarafından yerinde kullanıldığı (2,26) ve verginin özel yatırımların önünde bir engel olarak görülmesi (2,59) gelmektedir.

Adil bir vergi sistemine sahip olma veya vergi denetimlerine verilen önem kadar, kamu harcamalarının yapılmasında gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi de son derece önemlidir. Toplanan vergilerin iyi değerlendirilmediği inancının yaygın olduğu ülkelerde vergi kaçırma olaylarına daha sık rastlanmaktadır (Bilici, 2007: 81).

Tablo 1: Genel Olarak Vergiye Karşı Tutumlar

Vergiye Karşı Tutumlar	Ort.	Std. Sap.
Vergi Sosyal Sorumluluk Anlayışının Bir Parçasıdır	4,38	0,83
Vergi Kutsal Bir Vatandaşlık Görevidir	4,36	0,95
Bugün Ödenmeyen Vergiler Gelecek Nesillerin Vergi ve Borç Yükünü Artırmaktadır	4,36	0,88
Vergi Yüğü Fazla Olduğu İçin Kayıt Dışılık Büyük Boyutlardadır	4,18	0,97
Vergilendirme Hukuki Bir Konudur	4,15	0,83
Vergilendirme Ahlaki Bir Konudur	3,93	1,03
Vergimi Tam ve Doğru Olarak Ödemezsem Devlet Hizmetleri Aksayacaktır	3,87	1,20
Vergi Oranları Yüksek Olduğu İçin Devlet Yeterli Vergi Geliri Toplayamamaktadır	3,62	1,13
Yolsuzluk Haberleri Vergi Ödemekten Kaçınmayı Sağlamaktadır	3,52	1,19
Yüksek Vergi Oranları Karşısında Mükelleflerin Vergi Ödemekten Kaçınması Doğaldır	3,47	1,24
Bir Mükellef Olarak Ödediğim Vergilerin Tamamının Farkındayım	3,44	1,08
Vergi Mevzuatımız Oldukça Karışık Ve Anlaşılması Zordur	3,25	1,00
Vergi Mevzuatı Hakkında Yeterince Bilgi Sahibiyim	2,91	0,97
Vergi Özel Yatırımların Önünde Bir Engeldir	2,59	1,07
Ödediğimiz Vergilerin Devlet Tarafından Yerde Kullanıldığına İnanıyorum	2,26	1,02
Ülkemizde Adil Bir Vergileme Sistemi Bulunmaktadır	2,23	1,10

Not: (i) n= 274, (ii) Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum, 5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. ($K^2=1494,793$, $p<0.001$, Friedman Çift Yönlü Anova Testi)

Vergi bilincinin önemli bir göstergesi olarak mal veya hizmet teslimlerinden “fiş/fatura alımı” gösterilebilir. Araştırmada, öğrencilere bu yönde de sorular yöneltilmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, alınmayan her fiş/faturanın devletin değil başkalarının zengin olmasını sağlayacağı düşüncesi (4,37) ilk sırada yer alırken, bunu alışveriş sırasında fiş/faturamı satıcı vermese bile isterim (4,10) düşüncesi izlemektedir. Ancak fiş/fatura isteme ile ilgili olarak verilen cevapların tam anlamıyla gerçeği yansıttığını söylemek çok anlamlı olmamaktadır. Çünkü bireyler söylemlerinde sürekli olarak fiş/fatura almanın gerekliliğini belirtse bile uygulamada bu durum ne yazık ki gerçekleşmemektedir.

Fiş/fatura alımında önemli bir etki yapacağı öngörülen alışverişin gerçekleştirildiği yer (3,27) ile ödeme şekli (2,93) daha alt sıralarda yer almıştır.

Tablo 2: Fiş/Fatura Alımıyla İlgili Olarak Bilincin Ölçülmesi

Fiş/fatura alımıyla ilgili olarak bilincin ölçülmesi	Ort.	Std. Sap.
Alınmayan Her Fiş/Fatura Devletin Değil Başkalarının Zengin Olmasını Sağlar	4,37	1,01
Alışveriş Sırasında Fiş/Faturamı Satıcı Vermese Bile İsterim	4,10	1,00
Vergi İadesi Uygulaması Kalksa Bile Fiş/Fatura Almaya Devam Edeceğim	3,90	1,15
Üniversitede Okumam Alışverişlerimde Fiş/Fatura Alma Alışkanlığımı Olumlu Yönde Değiştirmiştir	3,62	1,31
Alışveriş Sırasında Fiş/Fatura Almayan Vatandaşı ve Vermeyen Satıcıyı İkaz Ederim	3,61	1,59
Alışverişi Gerçekleştirdiğim Yer (Pazar, Süpermarket, Bakkal Vs.) Fiş/Fatura Almamı Etkiler	3,27	1,32
Alışverişlerdeki Ödeme Sekli (Kredi Kartı, Nakit, Veresiye, Taksit vb.) Fiş/Fatura Almamı Etkiler	2,93	1,41
Kişisel Gelirimin Artması Devletin Vergi Gelirlerinin Artmasından Daha Önemlidir	2,76	1,17
Fiş/Fatura Almak Yerine Satıcı İle Ürün Fiyatı Konusunda Pazarlık Yaparım	2,62	1,21

Not: (i) n= 302, (ii) Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum, 5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. ($K^2=516,893$, $p<0,001$ Friedman Çift Yönlü Anova Testi)

Tablo 3’te araştırmaya katılan 21-25 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinin “Vergi bilincinin oluşması ve arttırılmasını etkileyen faktörler” beşli likert ölçeğine göre ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre belirleyici en önemli faktörler, ödenilen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi (4,55), daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi (4,42), adil bir vergi reformu (4,39) şeklinde sıralanmaktadır. Tabloda son zamanlarda kamuoyunun da tartıştığı reklam kampanyalarının yapılması (3,32) son sırada yer almıştır.

Tablo 3: Vergi Bilincinin Oluşması ve Artırılmasını Etkileyen Faktörler

Vergi bilincinin oluşması ve artırılmasını etkileyen faktörler	Ort.	Std. Sap.
Ödenilen Vergilerin Çok Açık Ve Net Olarak Nerelerde Kullanıldığının Bilinmesi	4,55	0,74
Daha Şeffaf Ve Hesap verebilir Devlet Yönetimi	4,42	0,79
Adil Bir Vergi Reformu	4,39	0,76
Toplumun Eğitim Seviyesinin Yükselmesi	4,26	0,91
Aile İçi Eğitim Ve Okul Eğitimi	4,20	0,85
Ağır Cezai Yaptırımlar	4,11	1,00
Ekonomik ve Mali Politikaların Sonuçlarının Vatandaşa Yansıması	4,00	0,98
Medyada Sempozyum ve Kongrelerde Verginin Bir Vatandaşlık Görevi Olduğunun Vurgulanması	3,99	0,96
Toplumun Gelir Seviyesinin Artması	3,72	1,09
Reklam Kampanyaları	3,32	1,26

Not: (i) n= 308, (ii) Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum,

5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. ($K^2=452,532$, $p<0,001$ Friedman Çift Yönlü Anova Testi)

Bireylerin vergi uyum süreçlerini etkileyen önemli bir faktör de cezai müeyyidelerdir. Yapılan bazı çalışmalarda vergi uyumu ile denetim oranları ve cezai müeyyideler gibi faktörler arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bazı araştırma sonuçları % 1’den daha düşük denetim oranları ve daha düşük sıklıkla uygulanan cezai müeyyidelerin vergiye yönelik gönüllü uyum oranlarını açıkça arttırdığını ortaya koymaktadır (Adreoni, Erard, Feinstein, 1998: 818-860). Bir başka çalışma ise vergi cezaları ve oranlarının artırılmasının vergi kaçakçılığını düşüreceğini bu nedenle riskten kaçınan vergi mükellefinin vergi kaçırmaya daha az eğilimli olacağını öne sürmektedir (Yitzhaki, 1974: 201-202).

4.4.3. -t- Testi ve Ki-Kare Testi Analizleri

Tablo 4’te “vergiye karşı tutumlara ait hipotezlere” ilişkin testler “tek örnek t-testi” ile sınanmaya çalışılmış ve orta değer 3, $\alpha=0.05$ alınmıştır.

Araştırmaya konu teşkil eden hipotezlerin bir tanesi hariç tamamı kabul edilmiştir. Tablo 4’te de görüldüğü gibi, verginin sosyal sorumluluk anlayışının bir parçası ve kutsal bir vatandaşlık görevi olduğu, bugün ödenmeyen vergilerin gelecek nesillerin vergi ve borç yükünü arttırdığı, vergilendirmenin hukuki ve ahlaki bir konu olduğu şeklindeki hipotezler kabul edilmiştir. “Vergi mevzuatı hakkında yeterince bilgi sahibiyim” şeklindeki hipotez ise reddedilmiştir. Vergi bilincinin ölçülmeye çalışıldığı bu çalışmada, bilincin oluşması için temel gerekliliklerden biri olan vergi mevzuatı hakkında genç insanların yeterince bilgi sahibi olmaması önemli bir tespittir. Bu nedenle, temel eğitimden başlayarak çocuklara ve gençlere yönelik olarak daha sık aralıklarla vergi konusunun işlenmesi yerinde olacaktır.

Tablo 4: Vergiye Karşı Tutumlara Ait Hipotezler

Hipotezler	N	Ort.	Std. Sap.	-t- değeri	-p-	Sonuç
H ₁ : Vergi Sosyal Sorumluluk Anlayışının Bir Parçasıdır	314	4,3	0,87	27,169	0,001	Kabul
H ₂ : Vergi Kutsal Bir Vatandaşlık Görevidir	314	4,3	0,93	24,786	0,001	Kabul
H ₃ : Bugün Ödenmeyen Vergiler Gelecek Nesillerin Vergi ve Borç Yükünü Artırmaktadır	314	4,2	1,00	22,848	0,001	Kabul
H ₄ : Vergi Yükü Fazla Olduğu İçin Kayıt Dışılık Büyük Boyutlardadır	314	4,1	1,00	20,474	0,001	Kabul
H ₅ : Vergilendirme Hukuki Bir Konudur	307	4,1	0,86	22,962	0,001	Kabul
H ₆ : Vergilendirme Ahlaki Bir Konudur	307	3,9	1,04	15,153	0,001	Kabul
H ₇ : Vergimi Tam ve Doğru Olarak Ödemezsem Devlet Hizmetleri Aksayacaktır	313	3,8	1,19	12,461	0,001	Kabul
H ₈ : Vergi Oranları Yüksek Olduğu İçin Devlet Yeterli Vergi Geliri Toplayamamaktadır	313	3,5	1,16	8,702	0,001	Kabul
H ₉ : Yolsuzluk Haberleri Vergi Ödemekten Kaçınmayı Sağlamaktadır	314	3,4	1,21	7,119	0,001	Kabul
H ₁₀ : Yüksek Vergi Oranları Karşısında Mükelleflerin Vergi Ödemekten Kaçınması Doğaldır	313	3,4	1,26	6,123	0,001	Kabul
H ₁₁ : Bir Mükellef Olarak Ödediğim Vergilerin Tamamının Farkındayım	311	3,4	1,09	7,003	0,001	Kabul
H ₁₂ : Vergi Mevzuatımız Oldukça Karışık Ve Anlaşılması Zordur	313	3,2	1,02	4,427	0,001	Kabul
H ₁₃ : Vergi Mevzuatı Hakkında Yeterince Bilgi Sahibiyim	309	2,9	0,96	-1,643	0,101	Red
H ₁₄ : Vergi Özel Yatırımların Önünde Bir Engeldir	314	2,5	1,06	-6,691	0,001	Kabul
H ₁₅ : Ödediğimiz Vergilerin Devlet Tarafından Yerde Kullanıldığına İnanıyorum	316	2,2	1,00	-12,776	0,001	Kabul
H ₁₆ : Ülkemizde Adil Bir Vergileme Sistemi Bulunmaktadır	315	2,2	1,09	-12,041	0,001	Kabul

Tablo 5’te fiş/fatura alımıyla ilgili olarak oluşturulan hipotezlere ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır. Buna göre, “Alışverişlerdeki ödeme şekli (kredi kartı, nakit, veresiye, taksit vb.) fiş/fatura alımını etkilemektedir” şeklindeki hipotez reddedilip diğer hipotezler kabul edilmiştir. (orta değer 3, $\alpha=0.05$) Alışverişler sırasında özellikle kredi kartı ile yapılan ödemelerin ki ödemenin kredi kartıyla yapılması satışın kayıt altına alınması anlamına geldiği için, genellikle fiş/fatura

alımını zorunlu kılması, bu hipotezin kabul edilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Buna ek olarak, fiş/fatura alımının satıcı firmaların kurumsallaşma düzeyi, kayıt altında çalışıp çalışmadıkları ile de ilgili olduğu söylenebilir. Ancak buna rağmen, anket sonucu yapılan alışverişlerdeki ödeme şeklinin fiş fatura alımını etkilemediğini göstermektedir.

Tablo 5: Fiş/Fatura Alımıyla İlgili Hipotezler

Hipotezler	N	Ort.	Std. Sap.	-t- değeri	-p-	Sonuç
H ₁₇ : Alınmayan Her Fiş/Fatura Devletin Değil Başkalarının Zengin Olmasını Sağlar	313	4,3	1,00	24,367	0,001	Kabul
H ₁₈ : Alışveriş Sırasında Fiş/Faturamı Satıcı Vermese Bile İsterim	315	4,1	0,99	19,685	0,001	Kabul
H ₁₉ : Vergi İadesi Uygulaması Kalksa Bile Fiş/Fatura Almaya Devam Edeceğim	313	3,9	1,15	13,959	0,001	Kabul
H ₂₀ : Üniversitede Okumam Alışverişlerimde Fiş/Fatura Alma Alışkanlığımı Olumlu Yönde Değiştirmiştir	311	3,6	1,32	8,627	0,001	Kabul
H ₂₁ : Alışveriş Sırasında Fiş/Fatura Almayan Vatandaş ve Vermeyen Satıcıyı İkaz Ederim	313	3,6	1,58	6,863	0,001	Kabul
H ₂₂ : Alışveriş Gerçekleştirdiğim Yer (Pazar, Süpermarket, Bakkal Vs.) Fiş/Fatura Almamı Etkiler	313	3,2	1,33	3,694	0,001	Kabul
H ₂₃ : Alışverişlerdeki Ödeme Sekli (Kredi Kartı, Nakit, Veresiye, Taksit vb.) Fiş/Fatura Almamı Etkiler	313	2,9	1,41	-0,559	0,577	Red
H ₂₄ : Kişisel Gelirim Artması Devletin Vergi Gelirlerinin Artmasından Daha Önemlidir	314	2,7	1,19	-3,081	0,002	Kabul
H ₂₅ : Fiş/Fatura Almak Yerine Satıcı İle Ürün Fiyatı Konusunda Pazarlık Yaparım	313	2,6	1,21	-5,508	0,001	Kabul

Tablo 6’da vergi bilincinin oluşması ve artırılmasını etkileyen faktörlere ilişkin hipotezler analiz edilmiş ve hipotezlerin hepsi kabul edilmiştir. (orta değer 3, $\alpha=0.05$) Şeffaflık ve hesap verebilirlik kavramlarının kamu yönetimi anlayışında daha etkin kullanılması, vergilerin adil dağılımı ve vatandaşın ödediği vergilerin karşılığının mal ve hizmet olarak geri dönüşümünü daha kuvvetli hissetmesi vergi bilincini artıracak faktörler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bu bağlamda kamu yöneticilerinin söz konusu hususlara daha fazla hassasiyet göstermeleri vergi

bilincinin artırılması noktasında toplumda ve genç kesimde olumlu yansımalar doğuracaktır. Bunun yanı sıra aile içi eğitim ve okul eğitimine önem verilerek toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi de vergi bilincinin artırılmasında göz ardı edilemeyecek bir unsurdur.

Tablo 6: Vergi Bilincinin Oluşması ve Artırılmasını Etkileyen Faktörlere İlişkin Hipotezler

Hipotezler	N	Ort.	Std. Sap.	-t- değeri	-p-	Sonuç
H ₂₆ : Ödenen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi vergi bilincini artırmaktadır.	315	4,5	0,73	37,416	0,001	Kabul
H ₂₇ : Daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi vergi bilincini artırmaktadır.	315	4,4	0,83	29,875	0,001	Kabul
H ₂₈ : Adil vergi yükü dağılımı sağlayacak bir vergi reformu vergi bilincini artırmaktadır.	313	4,3	0,76	31,924	0,001	Kabul
H ₂₉ : Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi vergi bilincini artırmaktadır.	313	4,2	0,91	24,567	0,001	Kabul
H ₃₀ : Aile içi eğitim ve okul eğitimi vergi bilincini artırmaktadır.	315	4,2	0,87	24,443	0,001	Kabul
H ₃₁ : Vergisini ödemeyenlere ağır cezai yaptırımlar getirilmesi vergi bilincini artırmaktadır.	315	4,1	1,01	19,626	0,001	Kabul
H ₃₂ : Ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşa yansması vergi bilincini artırmaktadır.	314	3,9	0,99	17,553	0,001	Kabul
H ₃₃ : Medyada, sempozyum ve kongrelerde verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanması vergi bilincini artırmaktadır.	315	3,9	0,97	17,875	0,001	Kabul
H ₃₄ : Toplumun gelir seviyesi artması vergi bilinci artırmaktadır.	313	3,7	1,09	11,480	0,001	Kabul
H ₃₅ : Reklam kampanyaları vergi bilincini artırmaktadır.	315	3,3	1,26	4,670	0,001	Kabul

Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmak amacıyla “Öğrencilerin cinsiyeti ile vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.” şeklinde bir hipotez oluşturulmuştur.

Tablo 7’ye göre, “Öğrencilerin cinsiyeti ile vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki H₃₆ hipotezi kabul edilmiş ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre vergiye daha fazla uyumlu oldukları ya da vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyeti İle Vergi Uyumu Arasındaki İlişki

	Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir.						Ki-Kare Testi		Sonuç
Cinsiyet	Katılmıyorum		Katılıyorum		Toplam		K ²	P	Kabul
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	11,192	0,001 (<0,05)	
Erkek	52	16,6	93	29,7	145	46,3			
Kız	92	29,4	76	24,3	168	53,7			
Toplam	144	46,0	169	54,0	313	100,0			

Veriler incelendiğinde, erkek öğrencilerin vergiyi kutsal bir vatandaşlık görevi olarak görme oranı % 64,1 (93/145) iken, kız öğrencilerde bu oran % 45,2 (76/168)'dir.

Vergi gönüllülüğüne ilişkin olarak kadınlar ile erkekleri karşılaştıran çalışmaların çoğu, erkeklerin kadınlara nazaran vergi ödemede daha az uyumlu olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte artık kadınlarında ilgili çalışmalarda geleneksel davranış derecelerini doğrulamadıkları görülmektedir (Parker-Fleming, 1995: 20).

H_{37} = “Öğrencilerin ailelerinin gelir durumları ile öğrencilerin vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.”

Tablo 8'e göre, “Öğrencilerin ailelerinin gelir durumları ile öğrencilerin vergiye uyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklindeki hipotez reddedilmiştir.

Tablo 8: Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Durumu İle Vergi Uyumu Arasındaki İlişki

	Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir.						Ki-Kare Testi		Sonuç
Gelir Durumu	Katılmıyorum		Katılıyorum		Toplam		K ²	P	Red
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%			
0-1000 YTL	64	20,7	62	20,0	126	40,7	2,136	0,344 (>0,05)	
1001-2000 YTL	63	20,3	85	27,4	148	47,7			
2001 YTL ve üzeri	15	4,8	21	6,8	36	11,6			
Toplam	142	45,8	168	54,2	310	100,0			

H_2 hipotezinin reddedilmesinin nedeni olarak buradaki gelir unsurunun dolaylı bir etkiye sahip olması ve bu yüzden öğrencilerin gerçek algılamalarını yansıtamamış olmaları görülebilir. Öğrencilerin kendi elde etmedikleri gelirin vergilendirilmesi için beyan ettikleri fikir ile kendi elde ettiği gelirin vergilendirilmesi ile ilgili beyan ettiği fikir şüphesiz farklı olacaktır.

H_{38} = “Öğrencilerin öğretim türü ile öğrencilerin vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.”

Daha fazla üniversite harç ücreti yatıran ikinci öğretim öğrencilerinin gelir durumlarının daha iyi olacağı düşüncesiyle öğrencilerin gelir düzeyi ile vergi uyumu arasındaki ilişki bu hipotezle sınanmaya çalışılmıştır. Ancak Tablo 9’a göre, p değeri $0,075 > 0,05$ olduğu için öğrencilerin öğretim türü ile vergi uyumu arasında % 95 güven aralığında anlamlı bir ilişki bulunamamış ve H_3 hipotezi sınırda reddedilmiştir.

Tablo 9: Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Türü İle Vergi Uyumu Arasındaki İlişki

	Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir.						Ki-Kare Testi		Sonuç
Öğretim Türü	Katılmıyorum		Katılıyorum		Toplam		K ²	P	Red
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	3,170	0,075 (>0,05)	
Birinci Öğretim	72	22,9	67	21,3	139	44,3			
İkinci Öğretim	73	23,3	102	32,5	175	55,7			
Toplam	145	46,2	169	53,8	314	100,0			

H_3 hipotezi reddedilmesine rağmen % 90 güven aralığında anlamlıdır. Ve Tablo 9’daki veriler incelendiğinde ikinci öğretim öğrencilerinin vergiye daha uyumlu oldukları ve bir vatandaşlık görevi olarak algıladıkları görülmektedir. İkinci öğretim öğrencilerinin vergiyi kutsal bir vatandaşlık görevi olarak görme oranı % 58,3 (102/175) iken, birinci öğretim öğrencilerinde bu oran % 48,2 (67/139)’dir.

Vergiye bir vatandaşlık görevi olarak görme ile diğer demografik değişkenler arasında da anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Bunun nedeni olarak, daha öncede ifade edildiği üzere üniversite öğrencilerinin bir vergi mükellefi olmamaları ve vergi algılarının yeterince yerleşmemiş olması gösterilebilir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Vergi bilincinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan bu araştırmada literatürde yapılmış çalışmalar ışığında anket uygulaması yapılmıştır. Vergiye ilişkin genel tutumlardan, fiş veya fatura alımına, vergi bilincini artırıcı faktörlerden vergi uyumunu etkileyen demografik değişkenlere kadar değişik çıkarsamalar yapılmıştır.

Çalışma 21-25 yaş arasında bulunan iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerine yönelik olarak yapılmış ve genel olarak genç yaş vergi mükellefi olarak sınıflandırabilecek bu kitlenin vergi uyumu/bilinci’nin ortalamanın üstünde seyrettiği görülmüştür.

Vergi bilinci veya kişilerin vergiye karşı gösterdikleri uyum çok çeşitli faktörlerden (yaş, cinsiyet, gelir durumu, eğitim seviyesi, kişinin ahlaki hali, mevzuat vb.) etkilenmektedir. Çalışmada özellikle cinsiyet ile vergi uyumu arasında oldukça anlamlı bir ilişki söz konusudur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran

vergiye daha fazla uyumlu olduklarını ya da vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Vergi uyum sürecinde ülkemizde önemli bir gösterge niteliğinde olan alışveriş sonrası fiş/fatura alma alışkanlığının öngörülenin üstünde çıktığı gözlenmiştir. Önemli bir nokta da alınmayan her faturanın devletin değil de başkalarının zengin olmasını sağlayacağına yönelik kuvvetli bir kanının öğrencilerde bulunmasıdır.

Ankette, “Vergi bilincinin oluşması ve artırılmasını etkileyen faktörler” i öğrenciler tarafından beşli ölçekte değerlendirmeleri istenmiştir. En önemli faktörler arasında ödenilen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi, daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi, adil bir vergi reformu yer almaktadır. Vergi bilincini artıracak bu faktörlerin ortak yönü ise vergi uyumunun sağlanmasının ekonomik, sosyal, kültürel, dini veya psikolojik etkenlerden ziyade devlet bu konudaki faaliyetlerine bağlı olduğunu ortaya koymasındır.

KAYNAKÇA

Bilici, N. (2007), *Vergi Hukuku*, (Genel Hükümler, Türk Vergi Sistemi), Seçkin Yayıncılık, 15. Baskı, Ankara.

Aktan, H. B. (1997), “Toplumda Vergi Bilinci, Vergi Kültürü ve Vergi Ahlakının Önemi”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl:5, Sayı:52.

Şener, A. (1997), “Verginin Önemi, Vergi Bilincinin Topluma Yayılması ve Vergilerle İlgili Son Düzenlemeler”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl:5, Sayı:52.

Andreoni, J., Erard, B. ve Feinstein, J. (1998), “Tax Compliance”, *Journal of Economic Literature*, June.

Bayraklı, H. H., Saruç, N. T. ve Sağbaş, İ. (2004), “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”, T.C. Uludağ Üniversitesi, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, *Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*, Antalya.

Çelikkaya, A. (2002), “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler”, *e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı: 5.

Aktan, C.C., “Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/vergi-psiko/vergi-psik.pdf>

Frey, B. S. ve Torgler, B., “Tax Morale and Conditional Cooperation”, *Journal of Comparative Economics* (Article in Press). <<http://www.sciencedirect.com>> Erişim, 03.02.2007).

Lewis, A. (1982), *The Psychology of Taxation*, Martin Robertson, Oxford.

McDaniel, S. W. ve Burnett, J. J. (1990), “Consumer Religiosity and Retail Store Evaluative Criteria”, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 18 (Spring).

Narta, M. E. (2007), *Vergi Bilinci*, <http://www.maliye.gov.tr/deftardaliklar/duzce/vergi_haftasi/vergi%20bilinci.htm>

Parker - Fleming, D. (1995), *Evidence On The Determinants of Taxpayer Compliance: Examinations of the Effect of Withholding Positions, Audit Detection Rates and Penalty Amounts on Tax Compliance Decisions*, School of Business and Entrepreneurship Nova Southern University.

Ritsema, C. M. (2001), *Economic and Behavioral Characteristics of Noncompliant Taxpayers: Evidence From The 1997 Arkansas Tax Penalty Amnesty Program*, University of Arkansas.

Semboja, J. (2001), "Why People Pay Taxes: The Case of the Development Levy in Tanzania", *World Development*, Vol.29, No.12.

Torgler, B. (2006), "The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity", *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol. 61.

Vogel, J. (1974), "Taxation and Public Opinion in Sweden: An Interpretation of Recent Survey Data", *National Tax Journal*, 27.

Yitzhaki, S. (1974), "A Note on Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis", *Journal of Public Economics*, 3(2).

Wiebe, K. F. ve Fleck, J. R. (1980), "Personality Correlate of Intrinsic Extrinsic and Non-religious Orientations", *Journal of Psychology*, 105.

T.C. Yüksek Öğretim Kurumu (2005), *Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu* <<http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/raporlar.htm>> (Erişim, 30.02.2007).